

Rapport

Kina: Uighurene i Xinjiang



Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon
Storgaten 33 A
Postboks 8108 Dep
N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70
Fax: 23 30 90 00
E-post: mail@landinfo.no
www.landinfo.no

SUMMARY

This document describes the situation for the Uighur population in Xinjiang. It is done by analysing economic, cultural and/or religious challenges facing the Uyghurs under an increased Han Chinese presence.

SAMMENDRAG

Dette dokumentet beskriver de utfordringene som uighurene møter i dagens Xinjiang. I et miljø preget av han-kinesisk dominans frykter uighurene økt marginalisering innenfor økonomiske, kulturelle og/eller religiøse sektorer.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Kilder	5
1.2 Den generelle menneskerettighetssituasjonen i Kina	5
2. Den generelle situasjon i Xinjiang	8
2.1 Innledning.....	8
2.2 Kampen mot de “three evils”; separatisme, terrorisme og religiøs ekstremisme .	10
2.3 Religionsfrihet	13
2.4 Konklusjon	15
3. Referanser	16

1. INNLEDNING

1.1 KILDER

Dette temanotatet er i hovedsak basert på kilder som er tilgjengelig på internett, samt bakgrunnsmateriale innhentet under en delegasjonsreise til Hongkong og Beijing januar 2007. Factfindingreisen ble gjennomført i samarbeid med Utlendingsnemnda (*UNE*) og Utlendingsdirektoratet (*UDI*). Utlendingsmyndighetene er spesielt opptatt av situasjonen for uighurene i Xinjiang, ettersom flere asylsøkere kommer fra nevnte område.

Det er vanskelig å innhente informasjon om menneskerettighetene i Kina. Dette forholdet gjør seg spesielt gjeldende mht. Tibet (Tibet Autonomous Region, TAR) og Xinjiang (Xinjiang Uighur Autonomous Region, XUAR). I grenseområder dominert av ulike etniske og religiøse grupper, frykter myndighetene for destabilisering av regimet. I disse områdene er derfor ytringsfriheten mer begrenset enn i det øvrige Kina, noe som gjør informasjonsinnhenting ekstra vanskelig. Offisielle uttalelser er problematiske, ettersom disse ofte er ledd i en statlig strategi hvor myndighetene søker å legitimere sin politikk. Kinesiske myndigheter tillater heller ikke uavhengige menneskerettighetsorganisasjoner å operere i landet.

Det er likevel mulig å danne seg et bilde av (menneskeretts)situasjonen i Kina generelt, og Xinjiang spesielt. Til tross for statlig informasjonskontroll er alternative kilder tilgjengelige, og kan benyttes for å beskrive situasjonen også i ulike grenseregioner. I likhet med det øvrige Kina har også Xinjiang åpnet sine grenser, med de konsekvenser dette får for informasjonstilgangen. Myndighetenes bruk av Xinjiang som utstillingsvindu for økonomisk utvikling i Sentral-Asia, betyr økt kontakt med omkringliggende stater og private aktører/selskaper. Uighurske eksilmiljø makter fortsatt å opprettholde kontakt med uighurske miljø i Xinjiang, og fremlegger alternative syn hva angår interne forhold. I tillegg vil publikasjoner fra forskere/forskningsinstitusjoner ¹ ofte fungere som en korreks til myndighetens offisielle bilde. Informasjonen fra nevnte kilder kan fremstå som mangelfull/fragmentarisk, men gir likevel en klar indikasjon på utviklingen i Xinjiang.

1.2 DEN GENERELLE MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN I KINA

Økonomisk vekst har forbedret levekårene og løftet store deler av befolkningen ut av fattigdom. Parallelt med dette har det funnet sted en positiv utvikling hva gjelder menneskerettigheter og andre politiske, økonomiske og sosiale rettigheter. Det er foretatt forbedringer i konstitusjonen m.h.t. respekt for menneskerettighetene og individuell eiendoms- og arverett. Myndighetene har også igangsatt en omfattende prosess for å bedre rettssikkerheten, og kinesiske borgere bruker nå i økende grad landets domstoler for å løse forskjellige tvister (Perry 2005). Dette skjer selv om rettsvesenet fortsatt er under politisk innflytelse og har liten grad av uavhengighet.

¹ Etter oppløsningen av Sovjetunionen har flere forskningsmiljø prioritert arbeidet med Sentral-Asia, inkludert Xinjiang. Denne typen publikasjoner vil ofte utfylle det arbeidet som utføres av tradisjonelle menneskerettighetsorganisasjoner som f. eks. Amnesty International og UNHCR.

Korrupsjon er utbredt også innenfor rettsvesenet, noe som har konsekvenser for den generelle rettssikkerheten².

Flere internasjonale konvensjoner er ratifisert; *Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR)* i 2001, *ILO-konvensjon 111* i 2005 og *FN-konvensjonen mot korrupsjon* i 2006. Det arbeides med en gjennomgang og revisjon av lovverket i forhold til *Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (ICCPR)* som Kina undertegnet i 1998, men ennå ikke har ratifisert (Yu 2009).

I de senere år har Kina hatt besøk av forskjellige internasjonale organisasjoner og delegasjoner. FNs *Working Group on Arbitrary Detention* besøkte Kina høsten 2004. FNs Høykommissær for menneskerettigheter undertegnet under sitt Kina-besøk i 2005 en MoU med Kina. Dette ble gjort for å bistå i implementeringen av FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR), og som et ledd i forberedelsene til ratifisering av ICCPR. FN's spesialrapportør for tortur besøkte Kina vinteren 2005. Delegasjoner fra bl.a. EU og US Congressional Committee for China, har også besøkt Kina og gjennomført drøftelser med landets myndigheter.

Selv om utviklingen går i positiv retning, er det langt igjen før Kina fremstår som en rettsstat. Det er "rule by law" og ikke "rule of law", som er det overordnede prinsipp. Kina er fortsatt en ettpartistat, og mangelen på politiske reformer medfører at særlig ytrings-, tros - og forsamlingsfriheten er sterkt begrenset.³ Myndighetene slår hardt ned på all virksomhet som kan true statens stabilitet og kommunistpartiets maktmonopol. Kina har det høyeste antallet dødsstraffer og henrettelser i verden. Men ettersom kinesiske styresmakter klassifiserer denne typen opplysninger som statshemmeligheter, forblir det eksakte antallet ukjent (Amnesty International 2008b).

Ifølge straffelovgivningen er det dødsstraff for 65 forbrytelser, inkludert økonomiske misligheter (Freedom House 2008).

Kina bruker også forvaring som reaksjon mot lovbrøtere og personer som oppfattes som en trussel mot den kinesiske staten. Interneringen skjer i arbeidsleire *Reeducation Through Labour (RTL)* og det er politiet som står for straffeutmålingen. Den administrative forvaringen har en maksimumsgrense på tre år, med mulighet for forlengelse i ytterligere ett år (Chinese Human Rights Defenders 2009). Foruten *Reeducation Through Labour (RTL)*, finnes det også psykiatriske hospitaler hvor forskjellige regimekritikere kan plasseres hvis de blir (feil)diagnostisert som psykisk utilregnelige.

De mest utsatte gruppene er landets menneskerettighetsaktivister, medlemmer av Falun Gong, uighurene, tibetanerne, uregistrerte religiøse grupper og deres ledere. Hvis man kommer i myndighetenes søkelys, kan det også få konsekvenser for øvrige familiemedlemmer. De kan utsettes for overvåking, husarrest og kortvarige arrestasjoner for å tas i avhør. Familiemedlemmer kan få problemer i forhold til husvære og jobb, samt nektes reisedokumenter, noe som i realiteten er ensbetydende

² Rettsvesenet blir også benyttet av myndighetene i kampen mot opposisjonelle eller andre uønskede elementer. Disse kan, ofte på svært tynt juridisk grunnlag, idømmes kortere og lengre fengselsstraffer.

³ Det hersker imidlertid stor frihet hva angår *private* ytringer, disse kan også ha et politisk innhold.

med reiseforbud. Eksempelvis fikk fengslingen av Rebiya Kedeer⁴ konsekvenser for hennes barn. Hennes to sønner ble dømt for økonomisk kriminalitet og statsfiendtlig virksomhet. Dommene var mest sannsynlig politisk motivert. Myndighetene har imidlertid ikke etablert noen klar praksis mht. fengsling av opposisjonelles familiemedlemmer (intervju Norsk senter for menneskerettigheter, mars 2009).

Det er store økonomiske og sosiale forskjeller mellom øst og vest, og mellom by og land. Økende uro, og sammenstøt mellom demonstranter og politi, har ofte hatt utgangspunkt i lokal misnøye med jordekspropriering, korrupsjon og manglende utbetaling av lønn⁵. Konfrontert med denne misnøyen, har sentralmyndighetene valgt to alternative strategier: i de tilfeller hvor demonstrantenes krav oppfattes som legitime, kan ledelsen i Beijing presse lokale aktører (og myndigheter) til å inngå kompromisser. Hvis uroen derimot vurderes som en direkte utfordring mot regimets stabilitet og eksistens, vil myndighetene slå hardt ned på demonstrasjonene og dets ledere.

Etter jordskjelvet i Sichuan våren 2008, hvor mange skolebarn mistet livet, har foreldre og aktivister anklaget lokale myndigheter for korrupsjon siden antatt sikre skolebygninger kollapset.⁶ Mange av disse foreldrene har i ettertid blitt truet og trakassert⁷.

Mange utenlandske observatører håpet på en bedring av menneskerettighetene etter at Kina ble tildelt de olympiske leker i 2008 (Amnesty International u.å.). Disse forventningene ble ikke innfridd, og tildelingen bidro heller til en forverring av ytrings- og forsamlingsfriheten. Kritiske journalister og opposisjonelle var spesielt utsatte for myndighetenes sanksjoner. Eksempelvis ble AIDS-aktivisten Hu Jia fengslet i desember 2007 (Freedom House 2008). Han skal ha formidlet informasjon om menneskerettssovergrep til media og utenlandske representanter, noe som resulterte i anklager om statsfiendtlig og undergravende virksomhet (Yardley 2008).

Ved utgangen av 2008 ble Charta 08 offentliggjort, og manifestet tar til orde for økt demokratisering og politiske reformer. I løpet av kort tid ble oppropet undertegnet av ca 7 000 kinesere, noe som bidro til at nettstedet som publiserte manifestet ble stengt. I etterkant har myndighetene arrestert og/eller trakassert flere intellektuelle som mistenkes for å stå bak oppropet (Yu 2008). I et år som bl.a. markerer 60-årsdagen for kommunistenes maktovertagelse, samt 20 års dagen for massakren på Tiananmen, er det lite sannsynlig at myndighetene vil vise økt forståelse for opposisjonelle grupper og synspunktene de forfekter.

⁴ Uighursk opposisjonell som satt fengslet i seks år. Kadeer fikk Raftoprisen i 2004.

⁵ Flere kilder vil fremheve jordekspropriering som den vanligste årsaken til "public order disturbances"; Freedom House (2008, 2. juli). *Freedom in the World 2008 – China*. Washington, D.C.: Freedom House. Tilgjengelig via <http://www.unhcr.org/refworld/topic.4565c22532.46559f8d2.487ca1fec.0.html> [lastet ned 20.03.2009]

⁶ I jordskjelvutsatte områder finnes det to typer bygninger; en "vanlig" og en "sikker". Den siste typen bygning er dyrere. Det er ikke uvanlig at byggherren klassifiserer en bygning som "sikker", mens den i realiteten er oppført med samme typen materiale som et "vanlig" bygg. Mellomlegget går til byggherren. I Sichuan kunne man ofte se "sikre" skoler som var totalt ødelagte, mens nabohus hadde få eller ingen synlige skader.

⁷ I juni 2008 ble menneskerettighetsaktivist Huang Qi arrestert. Han bistod foreldrene i arbeidet med å kartlegge mulig korrupsjon i bygningssektoren. Barboza, David (2009, 19. mars). Artist Defies Web Censors in a Rebuke of China. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2009/03/20/world/asia/20quake.html?ref=asia> [lastet ned 20.03.2009]

2. DEN GENERELLE SITUASJON I XINJIANG

2.1 INNLEDNING

Kinas 55 etniske minoriteter utgjør ca. 8 % av totalbefolkningen på 1,3 milliarder, altså en liten del av det totale folketallet. Men de fem autonome regionene (Tibet, Xinjiang, Indre Mongolia, Guangxi og Ningxia) utgjør derimot ca 60 % av Kinas landmasse (Minority Supplier Development in China u.å.). Ettersom flere av regionene ligger i sensitive grenseområder, blir det spesielt viktig for landets myndigheter å sikre kontrollen over disse regionene. Mange etniske grupper bor i rurale områder med stor grad av fattigdom.

Xinjiang Uighur Autonome Region (XUAR), som ble etablert i 1955, grenser til India, Pakistan, Afghanistan, Tadsjikistan, Kirgisistan, Kasakhstan, Russland og Mongolia. Beliggenheten, og det faktum at Xinjiang utgjør ca. 1/6 av Kinas areal, betyr at området har stor strategisk betydning. De muslimske uighurene utgjør 8,3 millioner av Xinjiangs ca. 19 millioner innbyggere. De resterende innbyggerne er fordelt mellom provinsens øvrige, muslimske, minoritetsfolk (ca fire millioner) og han-kineserne (ca. 7,5 millioner) (Wikipedia (u.å.)⁸). Den økonomiske utviklingen, som i økende grad er basert på oljeutvinning og større landbruksforetak (inkludert bomull), kommer i hovedsak han-kineserne til gode. Innenfor disse sektorene har uighurene få sysselsettingsmuligheter ettersom det stilles høye krav til utdanning og språklig kompetanse.

I 1984 vedtok kina en autonomilov som skulle sikre minoritetenes rettigheter (Congressional-Executive Commission on China 2005). Myndighetenes minoritetslovgivning skal fremme positiv forskjellsbehandling mht. familieplanlegging, adgang til høyere utdanning og statlige stillinger. Implementeringen har imidlertid vist at det fortsatt gjenstår mye arbeid før denne politikken kan beskrives som en suksess.

Positiv forskjellsbehandling har utvilsomt bidratt til fremveksten av en uighursk arbeider- og middelklasse (men i mindre grad intelligentsia), fortsatt er imidlertid uighurene fattigere og mindre urbane enn han-kineserne. Uighurene har også, igjen sammenlignet med han-kineserne, dårligere jobbutsikter og velger i mindre grad høyere utdanning. Det store flertall av uighurere er fortsatt sysselsatt i tradisjonell næringsvirksomhet, hovedsakelig små (familiedrevne) jordbruk. Myndighetene har hatt en viss suksess med rekruttering av uighurere til statlige virksomheter gjennom bruk av direktiver for positiv diskriminering. Disse tiltakene kan imidlertid komme under press, siden statlig virksomhet i økende grad overtas av private aktører som ikke er underlagt de samme direktivene.

For minoritetsforeldre er oppvekstvilkårene til barna av særlig interesse. Hvis forholdene ikke legges til rette, og barna bare i begrenset grad blir introdusert til egen kultur, står denne i fare for å bli ytterligere marginalisert. Barnas muligheter for morsmålsundervisning, læring av egen historie, samt praktisering av religion/kulturelle ritualer, har unektelig fått dårligere betingelser. Manglende

⁸ Tallmateriale som her er gjengitt baserer seg på folketellingen fra 2000. Forskjellige kilder opererer med ulike tall hva angår dagens befolkning. Kildene er imidlertid enige i at uighurene fortsatt utgjør et flertallet i provinsen/den autonome regionen.

morsmålsundervisning, kombinert med utilstrekkelige kjennskap til kinesisk (*putonghua*), medfører at minoritetene ofte møter problemer på arbeidsmarkedet og ved opptak til høyere utdanning.

I en situasjon hvor uighurene mangler nødvendig språklig kompetanse (*putonghua*), har myndigheten valgt omstridte løsninger. Mot slutten av 1990-tallet ble eksempelvis et begrenset antall skoler i det østlige Kina åpnet opp for begavede minoritetselever. Dersom hovedformålet er å gi muligheter for høyere utdanning og bedre jobber kan selvsagt en slik politikk forsvares, men det er samtidig usikkert hvorvidt eleven ved endt utdanning, fortsatt vil identifisere seg med den uighurske kulturen.

Nye språkpolitiske retningslinjer ble også implementert bl.a. ved at undervisningen ved Xinjiang Universitet ble omlagt til kinesisk (*putonghua*) i 2002 (Uyghur Human Rights Project 2007).⁹

Parallelt med denne utviklingen blir nå uighurske barn i økende grad registrert ved kinesiske skoler, og undervisningsspråket blir dermed kinesisk (*putonghua*). I Ürumqi foregår ca 80 % av undervisningen på kinesisk og ca 20 % på uighursk (samtale med uighur, februar 2009). Kinesiske myndigheter vil tilby dette språktilbudet til barnehager/skoler over hele Xinjiang.

I 1944 erklært uighurene en egen stat under navnet East Turkestan Republic. Dette området utgjorde de tre nordlige distriktene i Xinjiang.¹⁰ I denne sammenhengen er det interessant å trekke frem ett av opprørernes krav til Chiang Kai-shek; stans i han-kinesisk immigrasjon. Opprettelsen av folkerepublikken Kina (1949) betydde imidlertid slutten for East Turkestan Republic, og de ambisjoner som var assosiert med denne. Kinesiske myndigheter har i lengre tid ført en aktiv intern migrasjonspolitik i Xinjiang, noe som møter sterk motvilje blant uighurene og den øvrige muslimske befolkningen. Antall han-kinesere i Xinjiang har økt fra 300 000 i 1949 til over 8 millioner i dag. Dette er resultatet av en bevisst statlig kampanje for å styrke kontrollen i området. Veksten har utvilsomt bidratt til spenninger mellom ulike befolkningsgrupper, og da særlig mellom han-kineserne og uighurene.

Migrasjonspolitikken har, siden begynnelsen av 1950-tallet, bl.a. skjedd ved flytting og etablering av Xinjiang Production and Construction Corps (*bingtuan*), store (halv) militære samfunn involvert i ulike typer virksomhet som industri, landbruk, utdanningsinstitusjoner, fengsler, sykehus etc. Det er usikkert hvor mange han-kinesere som er sysselsatt innenfor produksjonskorpene, men det kan være i underkant av 2,5 millioner.¹¹

Produksjonskorpene ivaretar to viktige funksjoner; de har en sentral rolle hva angår opprettholdelsen av lov og orden, samtidig som korpene har implementert en økonomisk, sosial og kulturell politikk som *alltid* har vært i overensstemmelse med sentralledelsens prioriteringer.

⁹ Unntaket var språk- og litteraturundervisningen.

¹⁰ Graden av uavhengighet kan diskuteres, East Turkestan Republic (1944-49) fikk betydelig støtte (ikke minst militært) fra Sovjetunionen.

¹¹ Selv om produksjonskorpene er dominert av han-kinesere, finnes det også andre etniske grupper (bl.a. uighurene) som er sysselsatt.

Kinesiske ledere har ved flere anledninger uttalt at Xinjiang, ved hjelp av produksjonskorpene, skulle forbli et harmonisk samfunn som fremmet en positiv økonomisk, politisk, kulturell og sosial utviklingen. Ifølge dette synet vil korpene også bidra til økt fellesskap mellom de etniske grupperingene (Xinhuanet 2003).

I etterkant av 1949 har det vært sporadiske aksjoner for uavhengighet, uten at disse på noe vis har truet den kinesiske enhetsstaten eller det (han)kinesiske nærværet i regionen. Etter 1997, da myndigheten brutalt slo ned en fredelig demonstrasjon i Ili (Amnesty International 2005)¹², har det ikke vært rapportert om større aksjoner med krav om uighursk uavhengighet.

I Xinjiang kan alle typer voldshandlinger/kriminalitet stemples som ”separatistisk”, og dermed benyttes for å legitimere ytterligere innstramminger i ytrings- og religionsfriheten. Ulike kulturelle og religiøse uttrykk kan også defineres som ”separatistisk” og dermed utløse vilkårlige arrestasjoner og fengslinger (Congressional-Executive Commission on China 2008).

Kinesiske myndigheter har kommet med mostridende opplysninger vedrørende utviklingen i området. I møte med potensielle investorer, som eksempelvis ønsker å engasjere seg innenfor handel og turisme, vil regionale myndigheter bagatellisere motsetningene mellom han-kineserne og uighurene. I den grad voldelige episoder/aksjoner har funnet sted, vil myndighetene understreke at den *generelle* sikkerhetssituasjonen er under kontroll (Human Rights Watch 2005). Det blir samtidig understreket at området har vært forskånet for voldelige hendelser eller militante aksjoner i de senere år.¹³

I fora hvor rene sikkerhetspolitiske spørsmål blir diskutert, vil imidlertid myndighetene (regionale og nasjonale) formidle et annet budskap. I 2006 offentliggjorde således kinesisk politi tallmateriale som viste at aksjoner mot separatistiske grupperinger hadde resultert i beslagleggelsen av 41 tonn eksplosiver (US Department of State 2007).¹⁴ Statlig media vil også, med jevne mellomrom, beskrive arbeidet som utføres av landets sikkerhetsstyrker (inkludert hæren og politiet) i kampen for å bekjempe separatister. Kinesiske myndigheter fastholder at terrorister/separatister fortsatt er aktive i Xinjiang, noe som nødvendigvis gjør større sikkerhetsforanstaltninger i regionen.¹⁵

2.2 KAMPEN MOT DE “THREE EVILS”; SEPARATISME, TERRORISME OG RELIGIØS EKSTREMISME

Den internasjonale kampen mot terrorisme, kombinert med kinesiske myndigheters frykt for fremveksten av islamsk fundamentalisme i Sentral-Asia, har medført en

¹² Tapstallene varier, men ifølge Amnesty International ble dusinvis drept første dagen av oppstanden. I de påfølgende dagene ble mange flere drept. Ili var et av de tre distriktene som utgjorde East Turkestan Republic.

¹³ Uttalelser som kom i forkant av ulike aksjoner før de olympiske leker.

¹⁴ Beslagene ble gjort i perioden 1990- 2006.

¹⁵ I 2001 utalte partisekretæren i Xinjiang, Wang Lequan, at det årlig (siden 1997) var blitt utplassert 15 000 mann (ikke fra Folkets frigjøringshær) for å forbedre sikkerhetssituasjonen. CNN (2001, 25. oktober). China launches 'suppression' campaign in Xinjiang. *CNN*. Tilgjengelig fra <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/10/25/china.willylam/> [lastet ned 20.03.2009]

merkbar forverring for uighurene. Xinjiangs betydning, ikke minst økonomisk/strategisk, betyr at regionen har en sentral funksjon hva angår myndighetenes ambisjoner om å spille en mer aktiv rolle i Sentral-Asia som helhet. Opprettholdelse av stabilitet i en (grense)region preget av mistillit mellom ulike etniske grupper, får dermed høyeste prioritet. Landets myndigheter ønsker fortsatt å bruke Xinjiang som et utstillingsvindu når det gjelder flerkulturell harmoni, men som notatet viser er det usikkert hvorvidt myndighetenes bestrebelser vil lykkes.

Kinesiske myndigheter har i lengre tid slått hardt ned på det de definerer som ”kriminell” eller ”uønsket aktivitet”. Landets inntreden i kampen mot terror (2001) gav myndighetene ytterligere påskudd i denne bekjempelsen. For myndighetene er det nå blitt langt enklere å stemple fredelige politiske, religiøse, etniske og kulturelle aktiviteter som ”kriminelle” eller ”uønskede.” Offisiell kinesisk media vil, med jevne mellomrom, rapportere om vellykkede aksjoner hvor sikkerhetsstyrkene har funnet separatistenes treningsleire og våpenlagre. Mange observatører stiller spørsmål vedrørende sannhetsverdien i nevnte reportasjer og hevder at de ofte tjener et propagandaformål (Agence France-Press 2008).

Etter 11. september 2001 har kinesiske myndigheter fremstilt sine aksjoner mot uighurske ”separatister” som et viktig bidrag i den internasjonale kampen mot terror. Beijing har internasjonalisert en konflikt som i utgangspunktet var et indre (kinesisk) anliggende. I 2002 gikk amerikanske myndigheter med på å sette East Turkestan Independent Movement (ETIM) på sin terrorliste.¹⁶ Kinesisk press gav også uttelling overfor FNs sikkerhetsråd som inkluderte ETIM på listen over personer/organisasjoner med tilknytning til Al-Qaida og Taliban.

Kinesiske myndigheter valgte å tolke den internasjonale støtten som en godkjenning av fornyet innsats mot ”uighurske separatister”. Internasjonale observatører er samstemte i sitt syn på utviklingen i Xinjiang; en anstrengt menneskerettssituasjon er, etter 11. september 2001, blitt ytterligere forverret ettersom mange uighurere arresteres og dømmes p.g.a. politiske oppfatninger eller engasjement i fredelig politisk virksomhet (Amnesty International 2008a). Det er også rimelig å anta at uighurere som ikke er engasjert i noen som helst form for politisk virksomhet, kan arresteres og fengsles på bakgrunn av mistanke om regimefiendtlig aktivitet og/eller undergravende virksomhet (U.S. Department of State 2009).

Det finnes et stort antall politiske fanger og “uighur individuals were the only known group in China to be sentenced to death and executed for political crimes [...]” (Amnesty International 2008a). Ifølge Amnesty International (1999) har Xinjiang det høyeste antallet dødsdommer og henrettelser. I tidsrommet fra 1997 til 1999 ble det utstedt 210 dødsdommer og 190 personer ble henrettet. Det store flertallet av disse var uighurere.¹⁷

¹⁶ ETIM også forstått som East Turkistan Islamic Movement. For mer informasjon om ETIM: Landinfo (2008, 16. september). *East Turkistan Islamic Movement (ETIM) og East Turkistan Liberation Organization (ETLO)*. Oslo: Landinfo.

Responser er unntatt offentlighet og kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Kina/Landinfo publikasjoner/Responser.

¹⁷ I de senere år er det blitt betraktelig vanskeligere å fastslå nøyaktige antall dødsdommer og henrettelser, dette fordi myndighetene i økende grad holder disse opplysningene tilbake.

Informasjon om fengslinger og domstolsavgjørelser kommer bare i liten grad offentligheten for øre. Anklagene og påfølgende rettssaker mot Radaya Kadeer og hennes sønner representerer et unntak. Radaya Kadeer ble løslatt i mars 2005 og fikk innvilget utreisetillatelse til USA. I henhold til U.S. Department of State (2009) ble redaktøren av Kashgar Literature Review, som ifølge myndighetene hadde publisert en regimekritisk novelle, i 2004 idømt tre års fengsel. Forfatteren av novellen fikk 10 års fengsel. Større mediadekning fikk saken mot to uighurere som ble tiltalt for å ha drept 17 politifolk i forkant av de olympiske leker. De fikk dødsstraff og ble henrettet i april 2009 (China Daily 2009).

I januar 2007 meldte China Daily at sikkerhetsstyrker slo til mot det de beskrev som en treningsleir for ETIM i Akto county, som befinner seg mot grensen til Tadsjikistan, Afghanistan og Pakistan. I denne aksjonen ble opp mot 20 opprørere drept og et tilsvarende antall tatt til fange (China Daily 2007)¹⁸.

Ved retur (til Kina) er uighurene i en utsatt posisjon. Kinesere som av forskjellige årsaker nektes opphold i utlandet, vil normalt ikke bli møtt med (straffe)reaksjoner. Hvis det imidlertid foreligger mistanke om deltagelse i opposisjonell virksomhet, gjøres det unntak fra denne hovedregelen (intervju med representant for menneskerettighetsorganisasjon, mai 2009). Uighurere som har oppholdt seg i utlandet uten offisiell grunn¹⁹, vil i langt større grad kunne mistenkes for å ha deltatt i regimekritiske aktiviteter. (intervju med representant for menneskerettighetsorganisasjon, mai 2009). Kinesiske myndigheter har også ved flere anledninger presset nabostater for å få utlevert uighurske ”kriminelle/terrorister”, eller personer som har oppnådd flyktningestatus av UNHCR. I dette arbeidet trekker kinesiske myndigheter veksler på arbeidet som foregår i regi av den regionale sikkerhetsorganisasjonen, Shanghai Cooperation Organisation.²⁰ Shanghai Cooperation Organisation prioriterer kampen mot (internasjonal) terrorisme og tilrettelegger for økt multi-, så vel som bilateralt, samarbeid. Kinesiske myndigheter oppfordrer også, på et mer generelt grunnlag, de sentralasiatiske republikkene til å øke overvåkingen av uighurske aktiviteter.²¹

Etter utlevering til Kina har noen av disse blitt dømt for separatisme og henrettet (Human Rights Watch 2005). I august 2006 ble en kanadisk borger (etnisk uighur) deportert fra Usbekistan til Kina, hvor han ble dømt for å ha deltatt i terrorvirksomhet. Kanadiske myndigheter fikk i november samme år kinesiske garantier for at han ikke ville bli henrettet.²²

¹⁸ Det er umulig for Landinfo å ha en formening om sannhetsverdien i nevnte reportasje.

¹⁹ Dvs smuglet ut av Kina uten offisielle reisedokumenter.

²⁰ SCO ble etablert i 1996, men fikk nytt navn da Usbekistan ble nytt medlem i 2001. Nåværende medlemsland er: Russland, Kina, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan og Usbekistan. India, Pakistan, Mongolia og Iran har observatørstatus.

²¹ Kasakhstan, Kirgisistan og Usbekistan har uighurske minoriteter. Det er vanskelig å fastslå hvor mange uighurere som oppholder i disse republikkene, men sannsynligvis er det ca. 300 000. Flertallet oppholder seg i Kasakhstan hvor det kan være ca 200 000 mens Kirgisistan og Usbekistan har ca 50 000 hver.

²² Huseyin Celil fikk livstidsdom

2.3 RELIGIONSFRIHET

I henhold til statlige kilder er det ca. 100 millioner som praktiserer sin religion i Kina. Det finnes fem offisielt godkjente religioner; buddhisme, taoisme, islam, katolisisme og protestantisme hvorav buddhismen er den største. En nylig gjennomført religionsundersøkelse viser at myndighetenes anslag mest sannsynlig er for lavt. Forskerne bak den nye undersøkelsen anslår at det finnes ca. 300 millioner troende kinesere (BBC 2007).²³

Det finnes 10 større etnisk/muslimske grupper i Kina, hvorav hui er den største med en befolkning på ca. 10 millioner. De lever fortrinnsvis i Ningxia Hui Autonome Region og i Yunnan-provinsen.²⁴ Mer enn halvparten av landets 20 millioner muslimer lever i Xinjiang hvor uighurene utgjør i overkant av 8 millioner. Blant muslimene i Xinjiang utgjør huiene den tredje største (underkant av 1 million), etter uighurene og kasakhene (over 1 million). Forholdet mellom uighurene og huiene er ambivalent. Det har vært sammenstøt mellom dem, men det finnes imidlertid også eksempler på samarbeid og (muslimske) protestaksjoner som har vært ledet av huiene. Sammenlignet med uighurene er huiene i større grad integrert i det kinesiske storsamfunnet.²⁵

Ifølge *State Administration for Religious Affairs* (SARA) (U.S. Department of State 2004), er all religionsutøvelse i Kina underlagt statlig kontroll. Religiøse organisasjoner må dermed godkjennes og registreres av landets myndigheter, før de kan drive sin praksis. Religionsutøvelsen kan kun skje på offentlig godkjente steder og (religiøs) virksomhet som ikke er godkjent av myndighetene, er ulovlig.

I samarbeid med kommunistpartiets *United Front Work Department*, som gir overordnede retningslinjer hva angår religiøse lovreguleringer og aktivitet, avgjør SARA²⁶ hva som til enhver tid er lovlig religiøs virksomhet (U.S. Department of State 2004).

Ifølge SARA er alle godkjente og registrerte religioner nå likestilte, og det finnes ingen offisiell politikk som tar sikte på å fremme en religion på bekostning av andre. Dette synet blir imidlertid imøtegått av andre kilder som hevder at myndighetene favoriserer buddhismen og ønsker å styrke dennes rolle i det kinesiske samfunnet (intervju med representant for kristen organisasjon, mars 2009).

Til tross for offentlige uttalelser om det motsatte, er religionsfriheten fortsatt sterkt begrenset.²⁷ Det er kampen mot ikke-registrerte trossamfunn som prioriteres, og i den grad disse fremstår som særskilt velorganiserte, eksempelvis gjennom drift av

²³ Undersøkelsen ble gjennomført i 2007 av et universitet i Shanghai og fikk bred mediaomtale. Kristne organisasjoner i Vesten vil vanligvis anslå at det finnes minimum 100 millioner kristne hvorav flertallet er protestanter.

²⁴ Huiene er, strengt tatt, den eneste minoritetsgruppen som har sin minoritetsklassifisering ut fra religiøse kriterier.

²⁵ Huiene står kulturelt, lingvistisk og etnisk mye nærmere han-kineserne. I en situasjon preget av stor spenning mellom han-kinesere og uighurere, vil det ofte være situasjonsbetinget hvorvidt huiene vil støtte den ene eller den andre part.

²⁶ SARA åpnet i desember 2005 egen webside med informasjon om regelverk og religiøse organisasjoner: www.sara.gov.cn

²⁷ Her er det imidlertid store regionale/lokale forskjeller.

egne (uavhengige) teologiske institusjoner, er de spesielt utsatte for straffereaksjoner (intervju med representant for kristen organisasjon, mars 2009). Dette gjelder i enda større grad hvis trossamfunnet/organisasjonen stemples som ”evil cult”.

Kinesiske myndigheter fører på mange måter en liberal politikk overfor landets muslimer, noe som bl.a. kommer til uttrykk gjennom statlige overføringer. Overføringene sikrer eksempelvis driften av moskeer, samt utdanningen av religiøse ledere ved landets ulike islamske læreinstitusjoner. Det finnes imidlertid store regionale forskjeller, og uighurene i Xinjiang opplever den hardeste undertrykkelsen. I Xinjiang har det vært en tendens til at islam i økende grad blir likestilt med separatisme og terrorisme²⁸ (Human Rights Watch 2005).

Partisekretæren i Xinjiang, Wang Lequan, har ofte tatt til orde for en kompromissløs kamp mot uighurske aktivister (Tapei Times 2005).²⁹ Ifølge Wang bruker uighurene religionen for å legitimere anslag rettet mot den kinesiske staten, og de verdier som er forbundet med denne. Dette nødvendiggjør en konstant overvåking av uighurene og alle aspekter ved regionens religiøse liv (Uyghur Human Rights Project 2009).

I henhold til offisielle tall har Xinjiang 24 000 moskeer og 29 000 religiøse ledere (Wong 2008). Mange av de religiøse lederne mangler imidlertid autorisasjon til å avholde fredagsbønn eller andre viktige seremonier. Imamene opplever strengere sensur hva angår innholdet i bønner og religiøse seremonier. Religiøse ledere må også, i større grad enn tidligere, delta på obligatoriske kurs hvor politisk indoktrinering utgjør hovedelementet på undervisningsplanen. Religiøse ledere ”oppfordres” til å ta offentlig avstand fra separatistiske aktiviteter, samt bruken av islam, for å legitimere politiske krav (U.S. Department of State 2009).

Myndighetene slår hardt ned på ”uønsket religiøs aktivitet”, og de siste årene har arrestasjoner for denne typen lovbrudd økt kraftig (U.S. Department of State 2009). Barn under 18 får ikke følge undervisning i islam, men det er også forbudt for imamene å gi privatundervisning til denne gruppen. Det er heller ikke lovlig å delta i muslimske seremonier eller gå i moskeen før fylte 18 år. Statsansatte er spesielt utsatte for myndighetenes kontrollregime og får ikke praktisere sin religion offentlig, noe som også gjelder for universitetsstudenter. Under Ramadan er det påbudt for statsansatte og universitetsstudenter å innta regelmessige måltider (Wong 2008).

For ca. to år siden begynte myndighetene å konfiskere passene til uighurene i Xinjiang, noe som har skapt stor frustrasjon blant lokalbefolkningen. Flertallet av uighurene er nå ikke lenger i besittelse av egne pass, men de kan fortsatt søke om pass for gjennomføring av kortere turer. De nye restriksjonene er spesielt følbare for uighurske fortretningmenn engasjert i (grense)handelen med de omkringliggende nabostatene. Uighurere kan søke pass i forbindelse med offisielle turer til Mekka (*haj*), eller for gjennomføring av forretningsreiser, men må da betale et depositum på ca. 6000 dollar (Wong 2008).

²⁸ Særlig etter 9/11.

²⁹ Wang har hatt stillingen siden 1992.

2.4 KONKLUSJON

Uighurene er underlagt et strengt kontrollregime med klare begrensninger på ytrings-, tros-, og organisasjonsfriheten. Faren for menneskerettighetsovergrep er stor, og det er ikke uvanlig at uighurene, også når rettslig fellende bevis mangler, arresteres og dømmes for deltagelse i/organisering av ”opposisjonell/statsfiendtlig virksomhet”.³⁰ Det er m.a.o. ikke bare gjennom aktiv støtte og/eller tilhørighet til separatistiske/nasjonalistiske organisasjoner at uighurene kan komme i myndighetens søkelys. Med stor grad av sannsynlighet vil mistanke om nevnte tilhørighet også resultere i straffereaksjoner.

Landinfo vil i denne sammenhengen understreke at det også finnes voldelige/separatistiske organisasjoner som har gjennomført attentater mot (uskyldige) sivile/myndighetspersoner (Chung 2002). Disse grupperingene har brutt kinesisk lov og må selvsagt holdes strafferettslig ansvarlig. I en menneskerettskontekst er det imidlertid ikke, som denne gjennomgangen har vist, reelle lovbrudd og myndighetens reaksjoner på dette som vekker bekymring. Det som imidlertid skaper bekymring er fredelige uighurske aktiviteter, som av myndighetene vilkårlig plasseres under kategoriene ”three evils”, og dermed blir gjenstand for myndighetenes reaksjoner (med eller uten hjemmel i lovverket). Disse aktivitetene bekjempes for å opprettholde bildet av den kinesiske enhetsstaten.

³⁰ Alternativt får administrativ straff i *Reeducation through Labour*-leirene.

3. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Agence France-Press (AFP) (2008, 7. april). Months later, Xinjiang “terror” raid remains a mystery. *Agence France-Press*. Tilgjengelig fra <http://afp.google.com/article/ALeqM5jGUlp674YNDiKZrwMeHeQcuHRuOw> [lastet ned 29. april 2009]
- Amnesty International (2008a). *The State of the Worlds Human Rights*. London: Amnesty. Tilgjengelig fra <http://report2008.amnesty.org/eng/regions/asia-pacific/china> [lastet ned 29. april 2009]
- Amnesty International (2008b). *Death Sentences and Executions in 2008*. London. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/info/ACT50/003/2009/en> [lastet ned 28. april 2009]
- Amnesty International (2005). *China: Remembering the victims of police brutality in Gulja, Xinjiang on 5-6 February 1997*. London. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/005/2005/en/dom-ASA170052005en.html> [lastet ned 18.mai 2009]
- Amnesty International (1999, april). *Gross Violations of Human Rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region*. London: Amnesty. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/018/1999/en/6eb116ed-e285-11dd-abce-695d390cceae/asa170181999en.html> [lastet ned 29. april 2009]
- Amnesty International (u.å.). *Human Rights in China and the Beijing Olympics*. London: Amnesty. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/china-olympics> [lastet ned 28. april 2009]
- BBC News (2007, 7. februar). Survey finds 300m China believers. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6337627.stm> [lastet ned 29. april 2009]
- China Daily (2009, 10. april). Two executed for Kashgar terror attack on police. *China Daily*. Tilgjengelig fra http://www.chinadaily.com.cn/regional/2009-04/10/content_7666226.htm [lastet ned 29. april 2009]
- China Daily (2007, 10. januar). Real terrorist threat. *China Daily*. Tilgjengelig fra http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2007-01/10/content_779065.htm [lastet ned 29. april 2009]
- Chinese Human Rights Defenders (2009, 10. februar). *Re-education through Labor Abuses Continue Unabated: Overhaul Long Overdue*. [s.l.]: Chinese Human Rights Defender. Tilgjengelig fra http://crd-net.org/Article/Class9/Class11/200902/20090210224220_13575.html [lastet ned 28. april 2009]
- Chung, Chien-peng (2002, juli/august). *China's "War on Terror": September 11 and Uighur Separatism*. New York: Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.foreignaffairs.com/articles/58030/chien-peng-chung/chinas-war-on-terror-september-11-and-uighur-separatism> [lastet ned 28. april 2009]
- Congressional-Executive Commission on China (2005, 11. april). *China's Ethnic Regional Autonomy Law: Does it Protect Minority Rights?* Washington D.C.: Congressional-Executive Commission on China. Tilgjengelig fra

- <http://www.cecc.gov/pages/roundtables/041105/index.php> [lastet ned 19. mai 2009]
- Congressional-Executive Commission on China (2008, 31. oktober). *Annual Report 2008*. Washington D.C.: Congressional-Executive Commission on China. Tilgjengelig fra http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=110_house_hearings&docid=f:45233.pdf [lastet ned 29. april 2009]
 - Freedom House (2008, 2. juli). *Freedom in the World 2008 – China*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/topic,4565c22532,46559f8d2,487ca1fec,0.html> [lastet ned 28. april 2009]
 - Human Rights Watch (2005). *Devastating Blows: Religious Repression of Uighurs in Xinjiang*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra http://www.hrw.org/reports/2005/china0405/4.htm#_Toc100128613 [lastet ned 29. april 2009]
 - Minority Supplier Development in China (MSD) (u.å.). *Membership Benefits*. Beijing: Minority Suppliers Development in China. Tilgjengelig fra <http://www.msdcchina.org/page/gl-e.asp?pd=13&pd1=36> [lastet ned 28. april 2009]
 - Perry, Elizabeth J. & Seldon, Mark (ed.) (2005). *Chinese Society, 2nd Edition. Change, conflict and resistance*. London/New York: Routledge Curzon.
 - Tapei Times (2005, 31. august). China steps up efforts to fight terrorism. *Tapei Times*. Tilgjengelig fra <http://www.taipetimes.com/News/world/archives/2005/08/31/2003269830> [lastet ned 30. april 2009]
 - U.S. Department of State (2009, 25. februar). 2008 *Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau)*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eap/119037.htm> [lastet ned 29. april 2009]
 - U.S. Department of State (2007, 30. april). *Country Reports on Terrorism. East Asia and Pacific Overview*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2006/82731.htm> [lastet ned 29. april 2009]
 - U.S. Department of State (2004, 25. februar). *China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau). Country Reports on Human Rights Practices 2003*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27768.htm> [lastet ned 13. mai 2009]
 - Uyghur Human Rights Project (2009, 8. april). *Security forces clamp down in Kashgar and Hotan on the eve of sensitive anniversary*. Washington D.C.: Uyghur Human Rights Project. Tilgjengelig fra <http://www.uhrp.org/articles/2050/1/Security-forces-clamp-down-in-Kashgar-and-Hotan-on-the-eve-of-sensitive-anniversary-/index.html> [lastet ned 30. april 2009]
 - Uyghur Human Rights Project (2007, 24. juli). *Uyghur Language Under Attack: The Myth of “Bilingual” Education in the People’s Republic of China*.

- Washington D.C: Uyghur Human Rights Project. Tilgjengelig fra <http://uhrp.org/docs/UyghurLanguageUnderAttack.pdf> [lastet ned 28. april 2009]
- Wikipedia (u.å.). *Xinjiang*. [s.l]: Wikipedia. Tilgjengelig fra <http://en.wikipedia.org/wiki/Xinjiang> [lastet ned 28. april 2009]
 - Wong, Edward (2008, 18. oktober). Wary of Islam, China Tightens a Vise of Rules. *The New York Times*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2008/10/19/world/asia/19xinjiang.html?_r=1 [lastet ned 30. april 2009]
 - Xinhuanet (2003, 26. mai). Role of Xinjiang Production, Construction Corps important: white paper. *Xinhuanet*. Tilgjengelig fra http://news.xinhuanet.com/english/2003-05/26/content_887338.htm [lastet ned 4. mai 2009]
 - Yardley, Jim (2008, 4. april). Chinese Rights Activist Is Jailed. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <http://www.nytimes.com/2008/04/04/world/asia/04china.html?hp> [lastet ned 28. april 2009]
 - Yu, Verna (2009, 5. mai). Wary welcome for China's human-rights plan. *Asia Times Online*. Tilgjengelig fra <http://www.atimes.com/atimes/China/KE05Ad02.html> [lastet ned 5. mai 2009]
 - Yu, Verna (2008, 20. desember). China kills chickens to frighten monkeys. *Asia Times Online*. Tilgjengelig fra <http://www.atimes.com/atimes/China/JL20Ad01.html> [lastet ned 28. april 2009]

Muntlige kilder

- Norsk senter for menneskerettigheter, ved forsker Koen Wellens. Intervju 16. mars 2009.
- Representant for kristen organisasjon. Intervju 12. mars 2009.
- Representant for menneskerettighetsorganisasjon. Intervju mai 2009
- Uighur. Samtale 13. februar 2009.